

Το χρονικό του 5^{ου} Συντάγματος Πεζικού μέσα από την αρθρογραφία του Θεσσαλικού τύπου της εποχής.

Μετά τον πόλεμο του 1897 και τα θλιβερά επακόλουθα, πεποίθηση τόσο της Πολιτείας όσο και της κοινωνίας ήταν πως χρειαζόταν οργάνωση σε όλους ανεξαιρέτως τους τομείς. Με το πνεύμα αυτό άρχισαν από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα να ιδρύονται και στα Τρίκαλα επαγγελματικοί σύλλογοι και σωματεία, τα οποία με επικεφαλής τον Εμπορικό σύλλογο ζητούσαν επιμόνως από την Κυβέρνηση τη μεταστάθμευση του 5^{ου} Συντάγματος από τη Λάρισα στα Τρίκαλα. Διευκρινίζεται ότι, με απόφαση του Στρατιωτικού Οργανισμού της Βουλής, τα Τρίκαλα είχαν ορισθεί ως έδρα του 5^{ου} συντάγματος αλλά ο στρατός εξακολουθούσε να παραμένει στη Λάρισα διότι τα Τρίκαλα δεν διέθεταν κατάλληλα κτίρια για το στρατωνισμό των ανδρών. Μετά την κινητοποίηση των Τρικαλινών βρέθηκαν κάποια οικήματα – μεταξύ αυτών ήταν και οι παλιοί τουρκικοί στρατώνες (σημερινά δικαστήρια) - *Τρίκαλα και η πόλις εκφράζει τη χαρά της*. (εφ. «Θεσσαλία» του Βόλου φ. 2/8/1905) Από την ίδια εφημερίδα πληροφορούμαστε πως από τον Οκτώβριο η δύναμη του συντάγματος θα ανέλθει σε 1200 άνδρες και έτσι μαζί με τους 500 άνδρες του ευζωνικού η φρουρά θα αυξηθεί.

Κατά τον Μακεδονικό Αγώνα δεν υπάρχουν στον τοπικό τύπο αναφορές για το 5^ο σύνταγμα. Ωστόσο υπάρχουν πολλές πληροφορίες για τη δράση ένοπλων σωμάτων που δρούσαν στην περιοχή. Κατά τη διέλευσή του από τα Τρίκαλα ο Παύλος Μελάς φιλοξενήθηκε στην οικία Αναγνωστιάδη στο Βαρούσι. Φεύγοντας για τη Μακεδονία τον ακολούθησαν οι δεκανείς του 5^{ου} συντάγματος Γιαννίκας και Αλαμανής. Εκτός από τον Αθανάσιο Σουλιώτη- Νικολαΐδη, τον Ιούνιο του 1907 έφθασε στα Τρίκαλα με 45 άνδρες ο ανθυπολοχαγός του πεζικού Ν. Τσοτάκος (Γέρμας), ο οποίος διάβηκε τα σύνορα και ενώθηκε με την ομάδα του καπετάν Ζιάκα. Στον Μακεδονικό αγώνα έλαβε μέρος και ο Γεώργιος Κονδύλης.

Το 1909 για να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο του αναλφαβητισμού ιδρύθηκε στα Τρίκαλα μια νυκτερινή σχολή για εργαζόμενους νέους και παράλληλα λειτούργησε μέσα στους στρατώνες και ένα τμήμα για εντελώς αγράμματους στρατιώτες, στο οποίο δίδασκαν δυο έφεδροι ανθυπολοχαγοί και ο δάσκαλος Ιωαννης Ασβεστάς.

Στις 29 Μαΐου 1910 τέθηκε ο θεμέλιος λίθος στους νέους στρατώνες. Τα σχέδια των στρατώνων είχε καταρτίσει ομάδα του Σώματος μηχανικού με επικεφαλής τον αντισυνταγματάρχη Γενίδη. Η δαπάνη της ανέγερσης ανήλθε σε 500.000 δρχ.

Κατά τη γιορτή της θεμελίωσης μίλησε προς τους αξιωματικούς και οπλίτες ο τότε διοικητής του συντάγματος Οικονομίδης, ο οποίος μεταξύ άλλων είπε: *«Είθε το ανεγειρόμενον κτίριον να καταστή πρόδρομος της ανεγέρσεως τοιούτων ταχέως και εν Μακεδονία. Υμείς δε εύχομαι να υπάρξετε οι εκλεκτοί της τύχης όπως οδηγήσετε εις αυτά τα στρατεύματα της πατρίδος»*. (εφ. «Αναγέννησις» φ. 30/5/1910)

Στα τέλη Απριλίου 1911 έγινε γνωστό ότι ο Γάλλος στρατηγός Εϋντού, τον οποίο η ελληνική κυβέρνηση είχε καλέσει για να διοργανώσει τον ελληνικό στρατό, θα ερχόταν στα Τρίκαλα. Η τρικαλινή εφ. Θάρρος μας πληροφορεί ότι ήταν *« τόσο μεγάλη η φήμη του Γάλλου στρατηγού που δεν δύναται να παρουσιασθή διά λέξεων. Φρενίτις και ιερός ενθουσιασμός κατέλαβε τους τρικαλινούς»*. (29/4/1911) Οι πλέον ανυπόμονοι βγήκαν με άμαξες να τον προϋπαντήσουν έξω από την πόλη ενώ *«οι εξώσται, τα παράθυρα και τα πεζοδρόμια της οδού Λαρίσης παρουσίαζαν έξοχον θέαμα επιδεικτικώς κυριαρχούντος του ωραίου φύλου με πολυχρώμους αμφιέσεις»*.

Κατά τη δεξίωση προς τιμή του που οι τοπικές Αρχές έδωσαν στην αίθουσα του συλλόγου Απόλλων, ο Εϋντού είπε: « Πρέπει του λοιπού να με θεωρήτε ως γνήσιον τέκνον της Ελλάδος». (εφ. «Αναγέννησις» φ. 29/4/ 1911)

Μερικούς μήνες αργότερα ο στρατηγός Εϋντού, θαυμάζοντας την αντοχή των Θεσσαλών στρατιωτών κατά τα μεγάλα γυμνάσια, θα ονομάσει την 1^η Μεραρχία «Σιδηρά Μεραρχία». (εφ. «Θάρρος» φ.6/5/1912)

Κατά τους πανελλήνιους σκοπευτικούς αγώνες τα «Ελευθέρια» που διεξήχθησαν στα Τρίκαλα τον Ιούνιο του 1912, παρουσία και του βασιλιά Γεωργίου, συμμετείχαν 21 ομάδες μεταξύ των οποίων και εκείνη του 5^{ου} συντάγματος, η οποία πέτυχε 938 βολές. « Η ομάς του συντάγματός μας έρχεται πρώτη μεταξύ των στρατιωτικών ομάδων και 5^η μεταξύ όλων, λαβούσα ως έπαθλον μετά της φοιτητικής ομάδος ,ήτις είναι 4^η χρηματικά έπαθλά των δήμων Παραληθαιών, Φαρκαδόνας, Τιτανίου και Καλλιφωνίου», μας πληροφορεί η «Αναγέννησις» (φ.13/ 6/1912)

Τρεις μήνες αργότερα, το πρωί της 17^{ης} Σεπτεμβρίου, οι τρικαλινοί ξύπνησαν από τους σαλπικτές του 5^{ου} συντάγματος, οι οποίοι περιήλθαν τους δρόμους της πόλης αναγγέλλοντας την κήρυξη του Α΄ Βαλκανικού πολέμου. Στις 29 Σεπτεμβρίου όλη η πόλη συγκεντρώθηκε στο σιδηροδρομικό σταθμό και με ζητωκραυγές και χειροκροτήματα προέπεμψαν το 5^ο Σύνταγμα στο οποίο υπηρετούσαν τα παιδιά τους. (εφ. «Θάρρος» φ. 30/9/1912)

Λίγες μέρες αργότερα την τρικαλινή κοινωνία άρχισε να απασχολεί το ερώτημα τί θα απογίνουν οι οικογένειες των στρατευμένων; Ο Δήμος Τρικκαίων ψήφισε ένα κονδύλι 2.000 δρχ. για την περίθαλψη των απροστάτευτων οικογενειών και αρκετοί εύποροι Τρικαλινοί προσέφεραν τον οβολόν τους.

Κι ενώ το 5^ο πεζικό Σύνταγμα προελαύνει δίνοντας σκληρές μάχες, έρχεται στα Τρίκαλα η πριγκίπισσα Ελένη για να οργανώσει στρατιωτικό νοσοκομείο και σώμα εθελοντριών αδελφών. Δεκατέσσερις τρικαλινές αστές δηλώνουν έτοιμες να συνδράμουν στην προσπάθεια. Μετά από μια σειρά μαθημάτων πρώτων βοηθειών, οι πρώτες τρικαλινές εθελόντριες αδελφές συνοδεύουν τις νοσοκομειακές αμαξοστοιχίες ως το Βελεστίνο, περιθάλλοντας και παρηγορώντας τους τραυματίες. («Θάρρος» φ. 9/10/1912)

Ύστερα από σκληρές μάχες τις οποίες έδωσε η 1^η Μεραρχία υπό τον Μανουσογιαννάκη στην Ελασσόνα, Σαραντάπορο και κυρίως στα Γιαννιτσά, το απόγευμα της 26^{ης} Οκτωβρίου μια είδηση διατρέχει την πόλη των Τρικάλων. «Πήραμε την Θεσσαλονίκη». Οι καμπάνες άρχισαν να χτυπούν χαρμόσυνα. Τρεις μέρες αργότερα έγινε και δοξολογία στην Αγία Επίσκεψη.

Για την είσοδο του 5^{ου} Συντάγματος στη Θεσσαλονίκη έχουμε τη μαρτυρία του τότε λοχία Στέφανου Σαράφη, την οποία και παραθέτουμε: « Όταν έφεξε καλά πήραμε διαταγή να ετοιμαστούμε. Θα μπαίναμε στη Θεσσαλονίκη με παρέλαση , γι' αυτό έπρεπε να δέσουμε καλά τα πράγματά μας και να μην έχουμε αντίσκηνα πάνω μας σαν αδιάβροχα κι αν έβρεχε ακόμη. Ξεκινήσαμε αλλά στο δρόμο μας έπιασε βροχή και μουσκέψαμε. Εξακολουθήσαμε και μπήκαμε στη Θεσσαλονίκη με βήμα κανονικό και με τις σάλπιγγες μπροστά να παίζουν διάφορα εμβατήρια. Ο δρόμος ήταν γεμάτος κόσμο που μας χειροκροτούσε, ιδιαίτερα όταν περνούσαμε μπροστά στο Διοικητήριο. Η συγκίνησή μας ήταν απερίγραπτη».

Στην Ηπειρωτική εκστρατεία, η οποία άρχισε στα μέσα Νοεμβρίου, έλαβε μέρος τμήμα της 1^{ης} Μεραρχίας υπό τον συνταγματάρχη Ιωάννη Παπακυριαζή, ο οποίος αργότερα θα φονευθεί στη μάχη του Λαχανά. Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας στην Ήπειρο η αγωνία των Τρικαλινών ήταν μεγάλη διότι, λόγω της κακοκαιρίας, οι τηλεγραφικές γραμμές δεν λειτουργούσαν και οι ειδήσεις από το μέτωπο ήταν ελάχιστες. Η στέρηση ειδήσεων προκαλούσε όργιο φημών.

Επιτέλους στις 21 Φεβρουαρίου ο σταθμάρχης Τζοβαρίδης έλαβε, μέσω του σιδηροδρομικού τηλεγράφου, την είδηση εισόδου του ελληνικού στρατού στα Γιάννενα. Το άγγελμα κατάληψης των Ιωαννίνων το γιόρτασαν οι Τρικαλινοί με πυροβολισμούς στον αέρα και κωδωνοκρουσίες. Τη νύχτα πολλά κτίρια της πόλης, δημόσια αλλά και ιδιωτικά, φωταγωγήθηκαν. Ακολούθησε γλέντι με όργανα στα διάφορα κέντρα. (εφ. «Θάρρος» φ. 22/2/1913)

Η χαρά για τη λήξη του Α΄ Βαλκανικού πολέμου, που υπογράφηκε στις 17 Μαΐου στο Λονδίνο, ήταν πρόσκαιρη. Ένα μήνα αργότερα άρχισε ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος, με αντίπαλους τους πρώην συμμάχους μας τους Βούλγαρους.

Ο νέος αυτός πόλεμος θα είναι σκληρότερος από τον πρώτο. Αποκαλυπτική είναι η συνέντευξη που έδωσε ο λοχίας του 5^{ου} Συντάγματος Τσιπώρης στην εφ. «Θεσσαλία» του Βόλου (φ. 18/7/1913). «*Μετά την απόθνησιν των Βουλγάρων εκ των στενών της Κρέσνας, διαβήκαμεν ταύτα σχεδόν ανενοχλήτως. Όταν επλησιαζόμεν εις την έξοδον, έκπληκτοι παρετηρήσαμεν ότι οι Βούλγαροι ήταν οχυρωμένοι εις την απέναντι κορυφοσειράν, ηλεκτρικοί δε προβολείς ανίχνευον την έξοδον των στενών. Εδέχθημεν ομοβροντίας πυροβολικού. Όταν τα δύο τάγματα το 1^{ον} και το 3^{ον} εξήλθον των στενών διατάχθη γενική διά της λόγξης επίθεσις. Οι στρατιώτες ώρμησαν με ζητωκραυγάς. Επροχωρούσαμεν εμπρός και εφθάσαμεν εις τα βουλγαρικά χαρακώματα. Αι απώλειαι ήσαν αρκεταί. [...] Οι Βούλγαροι επιχειρούν αντεπίθεσιν. Όρθιος ο ταγματάρχης Σταματοπούλος έδιδε διαταγάς. Μία σφαίρα τον κτυπά και πίπτει νεκρός. Οι Βούλγαροι ήσαν δεκαπλάσιοι. Εις το μέσον των δύο ταγμάτων απέμεινε η σημαία του 5^{ου} Συντάγματος. Εις αυτήν είχαμε τα μάτια μας καρφωμένα. Εις μίαν στιγμήν οι Βούλγαροι, οίτινες σχεδόν μας είχαν κυκλώσει, επιχειρούσιν επίθεσιν και ορμούν να πάρουν την Σημαίαν. Οι περισσότεροι περί αυτήν στρατιώται είχαν φονευθή. Ενώ όμως οι Βούλγαροι επλησίαζον, ο αξιωματικός Πλαστήρας ορμά έφιππος την λαμβάνει εις χείρας του και την σώζει. Μετ' ολίγον εφάνη προς ενίσχυσιν το 2^{ον} σύνταγμα της Μεραρχίας. Διατάσσεται γενική επίθεσις διά της λόγξης. Οι Βούλγαροι λογχιζόμενοι φεύγουν και οι στρατιώται ζητωκραυγάζοντες ανέρχονται εις την κορυφοσειράν».*

Θα ακολουθήσουν σκληρότατες αλλά νικηφόρες για τον ελληνικό στρατό μάχες.

Στις 28 Ιουλίου υπογράφεται στο Βουκουρέστι η συνθήκη ειρήνης που βρίσκει την Ελλάδα σχεδόν διπλάσια σε έκταση και πληθυσμό.

Στα τέλη Νοεμβρίου το 5^ο Σύνταγμα επιστρέφει στα Τρίκαλα, όπου του γίνεται θερμή υποδοχή. «*Ηγουμένης της μουσικής και εν μέσω ενθέρμων ζητωκραυγών το Σύνταγμα προχωρεί προς την πόλιν*». Οι Τρικαλινοί από τα μπαλκόνια και τους εξώστες των σπιτιών ραίνουν με λουλούδια τους στρατιώτες ενώ οι μαθητές τους επευφημούν κρατώντας σημαίες που γράφουν «Ζήτω το Σύνταγμα. Καλώς ήλθατε ήρωες». («Θεσσαλία» του Βόλου φ. 25/11/1913)

Το πρώτο Πάσχα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους γιορτάστηκε ελληνοπρεπέστατα, μας πληροφορεί η τρικαλινή εφ. «Θάρρος». Στους στρατώνες του 5^{ου} Συντάγματος στήθηκε τρικούβερτο γλέντι και οι φαντάροι τραγούδησαν πολλά κλέφτικα τραγούδια. (φ. 9/4/1914)

Τη χαρά θα διαδεχθεί στα μέσα Ιουλίου 1914 η επίσημη κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Θα ακολουθήσει η σοβαρή διένεξη του βασιλιά Κωνσταντίνου, ο οποίος υποστήριζε την ουδετερότητα και του πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος δεν απέρριπτε την ιδέα συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων. Η διχογνωμία αυτή δίχασε το λαό.

Θα ακολουθήσει η παραίτηση του Βενιζέλου, ο οποίος αντικαταστάθηκε από τον Δ. Γούναρη. Προκηρύσσονται εκλογές τις οποίες κέρδισε ο Βενιζέλος. Όταν τον Σεπτέμβριο η Βουλγαρία κηρύσσει επιστράτευση και δεδομένου ότι ο πόλεμος έχει

πλέον φτάσει στα Βαλκάνια, ο Βενιζέλος ζητάει την έγκριση του βασιλιά για μερική επιστράτευση. Λίγο αργότερα ενώ τα αγγλογαλλικά στρατεύματα υπό τον στρατηγό Σαράϊγ αποβιβάζονται στη Θεσσαλονίκη, ο Βενιζέλος εξαναγκάζεται σε νέα παραίτηση. Και ενώ η πολιτική αστάθεια συνεχίζεται με την Ελλάδα να επιμένει στην ουδετερότητα, 350.000 στρατιώτες παραμένουν ανενεργοί στους στρατώνες, όπου υφίστανται από τους φιλομοναρχικούς αξιωματικούς τους προπαγάνδα τόσο κατά του Βενιζέλου όσο και κατά των Συμμάχων.

Ο στρατεύσιμος πληθυσμός εφανατίσθη κατά πάσης πολεμικής δράσεως, θα γράψει αργότερα ο Γεώργιος Κονδύλης στο βιβλίο του «Ο δρόμος προς την καταστροφή».

Η μετέωρη πολιτική κατάσταση είχε σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας. Λόγω και του μερικού αποκλεισμού των λιμανιών από τους συμμάχους, τα τρόφιμα ακριβαίνουν και οι οικογένειες των στρατευμένων πένονται.

Παρά τις πιέσεις της Αντάντ προς την Ελλάδα να συμμετάσχει και αυτή στον πόλεμο κατά των Γερμανοβουλγάρων, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και η κυβέρνηση του επιμένουν η ουδετερότητα. Όμως η κατάληψη του οχυρού Ρούπελ από τα Γερμανικοβουλγαρικά στρατεύματα, υποχρεώνει τους συμμάχους να ζητήσουν από την ελληνική κυβέρνηση την αποστράτευση. Οι στρατευμένοι επιστρέφουν στα σπίτια τους αλλά στο μεταξύ έχουν υποστεί κανονική πλύση εγκεφάλου με αποτέλεσμα πρώτο μέλημά τους να είναι η οργάνωση Συνδέσμων Επιστράτων.

Αν και το καταστατικό του Πανελληνίου Συνδέσμου Επιστράτων αναφέρει πως σκοπός της ίδρυσής του είναι η πρόνοια για τους έφεδρους και η διαπαιδαγώγηση του ελληνικού λαού στα εθνικά ζητήματα, στην πραγματικότητα η σύσταση Συνδέσμων Επιστράτων σε όλη την επικράτεια είχε πολιτικούς σκοπούς. Άλλωστε αργότερα έγινε γνωστό πως εμπνευστής όλης αυτής της κίνησης ήταν ο Ιωάννης Μεταξάς.

Τα μέλη του συνδέσμου Επιστράτων στα Τρίκαλα ανέρχονται σε χιλιάδες. Επίσης ιδρύονται σύνδεσμοι σε άμπολλα χωριά του νομού, τόσο στον κάμπο όσο και στα ορεινά. Πρόεδρος των επιστράτων στα Τρίκαλα είναι ο δικηγόρος Κ. Στεργιόπουλος. Αρχικά οι Σύνδεσμοι Επιστράτων περιορίζονται στην αποστολή τηλεγραφημάτων με τα οποία εξέφραζαν στον βασιλιά την αγάπη και αφοσίωσή τους. Όμως μετά τον σχηματισμό της κυβέρνησης του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη, οι επίστρατοι αναλαμβάνουν πολιτική δράση. Οργανώνουν συλλαλητήρια, φιμώνουν τον βενιζελικό τύπο, υποχρεώνουν τους οπαδούς του Βενιζέλου να τον αποκηρύξουν διά του τύπου, συλλαμβάνουν και προπηλακίζουν όσους θεωρούν πολιτικούς αντιπάλους.

Στο μεταξύ, ανάμεσα στις δυο περιοχές που έλεγχαν οι δυο ελληνικές κυβερνήσεις είχε καθιερωθεί ουδέτερη ζώνη. Η ουδέτερη ζώνη άρχιζε από το Λιτόχωρο, διερχόταν από τα Γρεβενά και κατέληγε στον Βελιτσά.

Τον Οκτώβριο του 1916 έξι αξιωματικοί του 5^{ου} συντάγματος οι Κ. Τζαβέλας, Χ. Τερτίκας, Κ. Μαντόπουλος, Αθαν. Μίσιος, Στέφανος Σαράφης και Στέφανος Παλλαντζιάς προσχωρούν στην Εθνική Άμυνα. Σε ανοικτή επιστολή που δημοσιεύεται στην εφ. Θάρρος γράφουν: *«Μέχρι της προχθές είμεθα γνωστοί για τα φιλοουδέτερα αισθήματά μας. Από της στιγμής όμως καθ'ην η Ρουμανία εξήλθε της ουδετερότητος, ο δε προαιώνιος εχθρός εισέβαλεν εις το ελληνικόν έδαφος, κατόπιν ωρίμου σκέψεως και συζητήσεων μετά πολλών υψηλών προσώπων επείσθημεν ότι επιβάλλεται η εκ της ουδετερότητος έξοδος».* (« Θάρρος» φ. 3/10/1916)

Από συνέντευξη που έδωσε αργότερα ο Κ. Τζαβέλα στην εφ. «Θάρρος» (φ. 4 και 5/ 7/1917) πληροφορούμαστε ότι οι έξι αξιωματικοί του 5^{ου} Συντάγματος όχι μόνο κατηγορήθηκαν από τους συναδέλφους τους ότι δωροδοκήθηκαν αλλά εστάλη προς καταδίωξή τους και ένα απόσπασμα 50 αντρών υπό τον υπολοχαγό Γ. Κοτίνη, ο οποίος παραβίασε την κατεχόμενη από τους Γάλλους περιοχή και τους συνέλαβε στο χωριό Κάλιανη έξω από την Κοζάνη. Στη συνέχεια μεταφέρθηκαν στα Γρεβενά και

από εκεί στο Καστράκι, όπου παρέμειναν φυλακισμένοι και βασανιζόμενοι επί 50 ημέρες. Όμως, ύστερα από πιέσεις των πρεσβευτών της Αντάντ προς την Κυβέρνηση των Αθηνών, και αφού προηγουμένως υπέβαλαν τις παραιτήσεις τους, απελευθερώθηκαν και φυσικά όδευσαν προς Θεσσαλονίκη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, με πρόταση του συνταγματάρχη Μιχ. Μιχαλόπουλου προς τη Μεραρχία, οι στρατιώτες που έλαβαν μέρος στη σύλληψη των έξι αξιωματικών του 5^{ου} Συντάγματος προήχθησαν σε δεκανείς «*διά τας υψίστας υπηρεσίας, τας οποίας προσέφεραν εις την πατρίδα δια την σύλληψιν των ληστών*».

Μετά τα Νοεμβριανά της Αθήνας η κατάσταση στα Τρίκαλα θα επιδεινωθεί. Ο αρχηγός των επιστράτων Στεργιόπουλος, φορώντας τη στολή του λοχαγού, συστήνει στους επίστρατους *την αυθόρμητον εθελοντικήν κατάταξιν εις τον τακτικόν στρατόν*. (Αναγέννησις φ. 24/11/1916) Κατά τα γραφόμενα της ίδιας εφημερίδας «*ένα κύμα λαού εξεχύθη ζητωκραυγάζοντας υπέρ του βασιλέως και μετέβη εις τους στρατώνας, όπου εγένετο η εγγραφή χιλιάδων ενθουσιώντων επιστράτων μας*».

Τις επόμενες ημέρες ο τρικαλινός Σύνδεσμος Επιστράτων ανακοινώνει στον τοπικό τύπο ότι *κατ' εντολήν του λαού του νομού Τρικάλων ασκεί έργο υποβοηθητικόν της καταδιωκτικής αρχής και καλεί όποιον γνωρίζει συνεργασθέντα με τους προδότες να τον καταδώσει στην ορισθείσα για το σκοπό αυτό επιτροπή*. («Αναγέννησις» φ. 24/11/1916)

Δυστυχώς με κίνητρο, όχι ιδεολογικό αλλά παλαιές έριδες και επαγγελματική αντιζηλία υπήρξαν δεκάδες καταγγελίες.

Λίγο αργότερα, η ασυδοσία των επιστράτων και ο φόβος απόπειρας αφοπλισμού των συμμαχικών δυνάμεων που βρίσκονταν στην Μακεδονία, θα οδηγήσουν την Αντάντ, με απειλή τον ολοκληρωτικό αποκλεισμό των λιμανιών, να απαιτήσει από την Κυβέρνηση των Αθηνών την απομάκρυνση του στρατού από την Θεσσαλία. Αμέσως οι επίστρατοι οργάνωσαν συλλαλητήριο διαμαρτυρίας στην κεντρική πλατεία και στη συνέχεια, λαός και στρατός με ζητωκραυγές υπέρ του βασιλιά, όδευσαν προς τον σιδηροδρομικό σταθμό από όπου με τρένο αναχώρησε το 31^ο Σύνταγμα, το οποίο είχε έδρα του τα Τρίκαλα. Με την ευκαιρία αυτή ο δικηγόρος Αθ. Μπόμπορας, ένθερμος υποστηρικτής της μοναρχίας, εξήγησε στο λαό ότι η μεταστάθμευση του στρατού απέβλεπε στο να επεκταθούν οι Βενιζελικοί στη Θεσσαλία. Ωστόσο διαβεβαίωσε ότι το 5^ο Σύνταγμα, το οποίο παρέμενε στα Τρίκαλα, θα υπερασπιζόταν την πόλη. («Αναγέννησις» φ. 9/12/1916)

Θα ακολουθήσει λίγες μέρες αργότερα το ανάθεμα του Βενιζέλου στο οποίο συμμετείχαν οι Αρχές της πόλης και πλήθος κόσμος, ακόμα και μαθητές. Δεν βρέθηκαν στοιχεία που να μαρτυρούν ότι στο ανάθεμα συμμετείχαν και στρατιωτικοί.

Στις αρχές Ιανουαρίου 1917 έρχεται στα Τρίκαλα η επιτροπή συμμαχικού ελέγχου. Την αποτελούν ο Γάλλος λοχαγός Βενσάν, ο Ιταλός ανθυπολοχαγός Μουριτόρι, ο Γάλλος διερμηνέας Γκρανζέ και επτά στρατιώτες από τους οποίους οι τρεις είναι Σενεγαλέζοι. Αποστολή της επιτροπής συμμαχικού ελέγχου ήταν να εποπτεύσει τη μεταστάθμευση του στρατού και του οπλισμού από τα Τρίκαλα στην Πελοπόννησο. (Αναγέννησις φ. 15/1/1917)

Παρά την απαίτηση των Συμμάχων να διαλυθούν οι Σύνδεσμοι Επιστράτων εκείνοι εξακολουθούν να υφίστανται και με ανακοινώσεις στον τοπικό τύπο προσπαθούν να εμψυχώσουν τον λαό καλώντας τον να σταθεί στο πλευρό του βασιλιά. Λόγω του αποκλεισμού των λιμανιών υπάρχει φοβερή έλλειψη τροφίμων, κυρίως αραβόσιτου, ο οποίος ήταν την εποχή εκείνη η βασικότερη τροφή των λαϊκών τάξεων.

Τον Μάιο το πολιτικό σκηνικό αλλάζει. Ο ύπατος αρμοστής των συμμάχων Κάρολος Ζοννάρ πληροφορεί την Κυβέρνηση των Αθηνών ότι ο βασιλιάς

Κωνσταντίνος απώλεσε την εμπιστοσύνη της Αντάντ και ζητάει την παραίτησή του. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος αναγκάζεται να παραιτηθεί υπέρ του γιού του Αλεξάνδρου.

Μετά την ανατροπή του Κωνσταντίνου, οι Τρικαλινοί, με πρωτοβουλία αυτή τη φορά των οπαδών του Βενιζέλου, οργανώνουν στις 5 Ιουνίου 1917 συλλαλητήριο στην πλατεία Ρήγα Φεραίου. Στο ψήφισμα που εκδίδουν αποκηρύσσουν τον βασιλιά Κωνσταντίνο και κηρύσσουν την ένωσή τους με το κράτος της προσωρινής κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης. («Θάρρος» φ. 6/6/1917).

Λίγες μέρες αργότερα τη διοίκηση της πόλης αναλαμβάνουν οι Γάλλοι, οι οποίοι κατορθώνουν να βάλουν μια τάξη και κυρίως να αποτρέψουν την απόκρυψη και τη διαφυγή τροφίμων.

Στις 12 Ιουνίου φτάνει στα Τρίκαλα σιδηροδρομικώς και ο στρατηγός Σαράϊγ. Η υποδοχή είναι αποθεωτική. Ο Σαράϊγ από το μπαλκόνι της οικίας Χατζηγάκη ομιλεί στο συγκεντρωμένο στην πλατεία Ρήγα Φεραίου πλήθος. Την επομένη το Δημοτικό συμβούλιο για να τον τιμήσει δίνει το όνομά του στην οδό Λαρίσης.

Μετά την επικράτηση των Φιλελευθέρων, φοβούμενοι τα αντίποινα, πολλοί φιλομοναρχικοί στρατευμένοι λιποταχούν μετά τη λήξη της άδειάς τους. Ο επόπτης της δημόσιας ασφάλειας Γεώργιος Κονδύλης με προκηρύξεις καλεί «τους αποπλανηθέντας και τους στρατιώτας τους διασπαρέντας εις τα χωρία να παρουσιαστούν στις Αρχές υποσχόμενος επιείκειαν». («Θάρρος» φ. 30/7/1917)

Αν και έχουν περάσει τρεις μήνες από την κατάλυση του μοναρχικού καθεστώτος, οι Επίστρατοι, οι οποίοι τόσα δεινά έχουν επιφέρει στον τόπο, εξακολουθούν να κυκλοφορούν ελεύθεροι. Τον Αύγουστο του 1917 με εντολή του Φρουραρχείου Αθηνών τα πρωτοκλασάτα στελέχη των Επιστράτων συλλαμβάνονται και αποστέλλονται με συνοδεία στην Αθήνα για να δικαστούν από στρατοδικείο. Σημειώνεται ότι στη σύλληψή τους συμμετείχε ο υπολοχαγός του 5^{ου} συντάγματος Γ. Κονδύλης. («Θάρρος» φ. 20/8/1917)

Αν και η Ελλάδα συμμετείχε στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο από τον Σεπτέμβριο του 1916 με άντρες οι οποίοι είχαν προσχωρήσει στα τάγματα της Εθνικής Άμυνας- υπολογίζεται ότι είχαν προσχωρήσει 300 Θεσσαλοί αξιωματικοί και 3000 οπλίτες- ως επίσημη είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο, στο πλευρό των συμμάχων, λογίζεται ο Ιούνιος του 1917, όταν ο Βενιζέλος ανέλαβε την πρωθυπουργία της χώρας και κήρυξε επιστράτευση. Κατά την περίοδο αυτή το 5^ο Σύνταγμα πεζικού έδρασε κυρίως στον Στρυμόνα.

Κατά την άφιξή του στα Τρίκαλα, τον Φεβρουάριο του 1918, ο Γάλλος στρατηγός Μπορντώ, αρχηγός της γαλλικής αποστολής και γενικός επιτελάρχης του ελληνικού στρατού, αναφέρθηκε με θαυμασμό στη δράση του 5^{ου} Συντάγματος πεζικού.

(«Θάρρος» φ. 23/2/1918)

Κατά τους επόμενους μήνες ο τοπικός τύπος δημοσιεύει συχνά επιστολές ελλήνων στρατιωτών προς τους οικείους τους. «Αγαπητέ εξάδελφε», έγραφε ο Αθανάσιος Βεραΐμης. «Ψες παίξαμε το εξής παιχνίδι στους Βουλγάρους. Επήραμε 5-6 κουτιά μπισκότα άδεια εις τα οποία εβάλαμε ανά μίαν χειροβομβίδα έτοιμην μόλις την εγγίζει τις να εκραγή και τα εβάλαμε πλησίον στα βουλγαρικά συρματοπλέγματα. Το πρωί οι Βούλγαροι νομίσαντες ότι εύρον κυτία με μπισκότα έτρεξαν λαίμαργα να τα αρπάξουν. Το τι έπαθον το φαντάζεσαι».

(«Αναγέννησις» φ. 20/3/1918) Και ο στρατιώτης Μήτσος Ντρίβας έγραφε στον αδελφό του: «Για τη γλυκειά πατρίδα θα τα υποφέρωμεν όλα. Και έχομεν την ελπίδα εις τον Θεόν να εισέλθωμεν εις την Σόφιαν και την Κωνσταντινούπολιν.» («Θάρρος» φ. 19/7/1918)

Οι μάχες συνεχίζονται όλο τα καλοκαίρι και η ανατολική Μακεδονία επανακτάται.

Το 1918 λειτουργούσε στα Τρίκαλα στρατιωτικό νοσοκομείο, στο οποίο και νοσηλευόταν ένας από τους πρώτους τραυματίες του 5^{ου} Συντάγματος, ο λοχίας Νικόλαος Τριανταφύλλου ή Ζαρκινός, υφασματέμπορος από την Καρδίτσα. Ο Ζαρκινός είχε προταθεί από τον άγγλο διοικητή της συμπολεμούσας μονάδας να προαχθεί επί ανδραγαθία σε ανθυπασπιστή διότι, αν και τραυματισμένος στη μάχη των Σερρών, συνέχιζε επί τέσσερις ημέρες να πολεμάει. («Αναγέννησις» φ. 1/6/1918)

Στα μέσα Σεπτεμβρίου 1918, γίνεται γνωστό πως οι Βούλγαροι ζήτησαν ανακωχή. Αμέσως οι καμπάνες των εκκλησιών άρχισαν να κτυπούν χαρμόσυνα. Ακολούθησε δοξολογία και τρικούβεργο γλέντι. Δεκαπέντε μέρες αργότερα, στις αρχές Οκτωβρίου, έφθασαν στα Τρίκαλα από το μέτωπο 123 τραυματίες, τους οποίους υποδέχτηκε πλήθος κόσμου προσφέροντάς τους τσιγάρα και κονιάκ ενώ οι οργανοπαίκτες έπαιζαν τον ύμνο του Βενιζέλου. Στις 31 Οκτωβρίου αναγγέλθηκε και επισήμως η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου.

Έξι μήνες αργότερα, κατά την ημέρα της πρωτομαγιάς του 1919, παρά τις άσχημες καιρικές συνθήκες, ο στρατός με τον διοικητή του έμπεδου πυροβολικού έχει εκδράμει στο ασύλλιο του Αγίου Γεωργίου Ριζαριού. Εκεί λίγο μετά το μεσημέρι, από τον απεσταλμένο του εισαγγελέα Βουτσίλα οι εκδρομείς- πολίτες και στρατιώτες-πληροφορούνται ότι το Ανώτατο Συμβούλιο της Διασκέψεως των Παρισίων αποφάσισε την κατάληψη της Σμύρνης από τον ελληνικό στρατό.

Τρεις βδομάδες αργότερα οι πρώτοι στρατιώτες που αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη ήταν εκείνοι της 1^{ης} Μεραρχίας, η οποία στρατολογούσε Θεσσαλούς και περιελάμβανε το 5^ο Σύνταγμα Τρικάλων, το 4^ο της Λάρισας και το 1^ο ευζωνικό της Καρδίτσας μαζί με Μοίρα ορειβατικού πυροβολικού.

Σε τηλεγράφημα σταλμένο από τη Σμύρνη στις 2 Μαΐου διαβάζουμε μεταξύ άλλων ότι «η 1^η Μεραρχία έφθασε εις Σμύρνη σήμερα την 7.30 π.μ. Την 8.30 π.μ. αποβιβάζεται από το υπερωκεάνιον «Πατρίς» το 1^ο ευζωνικόν Σύνταγμα». Σύμφωνα με την εφ. «Θάρρος» διοικητής της 1^{ης} Μεραρχίας ήταν ο συνταγματάρχης Ν. Ζαφειρίου, διοικητής του 5^{ου} Συντάγματος ο αντισυνταγματάρχης Τσάκαλος, του 4^{ου} Συντάγματος ο αντισυνταγματάρχης Σχινάς και του 1^{ου} Ευζωνικού ο αντισυνταγματάρχης Σταυριανόπουλος. (4/5/1919)

Ο Δήμος Τρικκαίων θέλοντας να τιμήσει την 1^η Μεραρχία «ωνόμασε την από το φαρμακείον Τσουμένη μέχρι των στρατώνων οδόν, οδός Α΄ Σιδηράς Μεραρχίας».

Τις επόμενες ημέρες καταρτίστηκαν επιτροπές γυναικών για να συλλέξουν ασπρόρουχα για τους μαχητές του 5^{ου} Συντάγματος, μας πληροφορεί η εφ. «Θάρρος» (φ.6/5/1919)

Παρά τις νίκες του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία, οι πολιτικές συζητήσεις στα καφενεία μεταξύ Φιλελευθέρων και Μοναρχικών εξελίσσονται συχνά σε καυγάδες. Ο τοπικός τύπος φιλοξενεί συχνά γράμματα τρικαλινών στρατιωτών του 5^{ου} Συντάγματος στους οικείους τους. «Το τάγμα μας ήτο της επιθέσεως. Ο εχθρός θέλησε να αντιτάξει αντίστασιν αλλά τον εθέρισαν τα πολυβόλα», γράφει ο ανθυπολοχαγός Γ. Αζαριάδης. («Θάρρος» φ. 17/6/1920) Και ο λοχίας Αθανάσιος Κλιάφας γράφει στη μητέρα του. «Στεναχώριες και πένθη δεν χωρούν για μένα διότι είναι τιμή μου που είμαι φαντάρος και κωνηγώ τον κακούργο τον Κεμάλ». («Θάρρος» φ. 12/7/1920)

Στις 9 Νοεμβρίου 1920, μια μόλις εβδομάδα μετά τις εθνικές εκλογές κατά τις οποίες καταψηφίστηκε ο Βενιζέλος, η εφ. «Αναγέννησις» με τίτλο «Αποτελέσματα του Μετώπου» δημοσιεύει το παρακάτω τηλεγράφημα: « Συγχαίρω άπαντας βουλευτάς αποστέλλω αδελφικόν ασπασμόν προς συγγενείς και φίλους συναδέλφων και οπλιτών 1ης Μεραρχίας εις εκλογήν οποίας παρέστην αντιπρόσωπος βουλευτών Νομού μας. Ψηφοφορία διεξήχθη κανονικώς με καταληκτικά αποτελέσματα υπέρ ημών. Ηλ.

Τσούκας Ταγματάρχης πεζικού». Προς αποφυγή παρανοήσεων η εφημερίδα σημειώνει ότι ο Ταγματάρχης Ηλ. Τσούκας στις εκλογές αντιπροσώπευε τον συνδυασμό των υποψηφίων της Αντιπολιτεύσεως.

Σύμφωνα με έκθεση του προέδρου της επιτροπής διαλογής Σμύρνης προς τον πρόεδρο Πρωτοδικών Τρικάλων από το νομό Τρικάλων ψήφισαν συνολικά 5.069 στρατιώτες. Όμως με απόφαση της κυβέρνησης οι ψήφοι των στρατευμένων στη Μικρά Ασία δεν ελήφθησαν υπόψη. («Αναγέννησις» φ. 21/11/1920)

Η αναπάντεχη ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου γιορτάστηκε όχι μόνο από τους Φιλομοναρχικούς αλλά και από τους στρατιώτες του 5^{ου} Συντάγματος, οι οποίοι προφανώς πίστευαν πως ο Γούναρης δεν θα συνέχιζε τον πόλεμο. Αποκαλυπτική είναι η επιστολή με ημερομηνία 5/11/1920 που έστειλε από το Μέτωπο του Ουσάκ ένας τρικαλινός φαντάρος στους οικείους του. « [...] *Τούτην την στιγμή, έγραφε, διά της αφιχθείσης εκ Σμύρνης αμαξοστοιχίας μεταδόθη η χαρμόσυνη είδησις ότι η λαϊκή θέλησις εξεδηλώθη θριαμβευτικώς και η τυραννία επί τέλους κατέπεσεν. Πανζουρλισμός κυριαρχεί παντού και φρενίτις ενθουσιασμού. [...] Καίτοι απηγορεύθησαν οι προβολισμοί εν τούτοις σείεται το σύμπαν από πυρ*». Κατά τα γραφόμενα του επιστολογράφου ο συνταγματάρχης Τσιμικάλης την παραμονή των εκλογών θέλησε να εκφωνήσει λόγο υπέρ του Βενιζέλου αλλά οι στρατιώτες φώναζαν « *αέρα..αέρα.. Ζήτω η ελιά*» και τον ανάγκασαν να φύγει. Επίσης στην μακροσκελέστατη επιστολή του, η οποία δημοσιεύτηκε σε δυο φύλλα, ο επιστολογράφος μας πληροφορεί ότι από τους 450 άντρες της Διλοχίας μόνο 12 ψήφισαν τον Βενιζέλο κι αυτό διότι ήταν Κρήτες στην καταγωγή. («Αναγέννησις» 21 και 25/11/1920)

Μετά την ήττα του Βενιζέλου, πολλοί Φιλελεύθεροι αξιωματικοί, οι οποίοι βρίσκονταν στη Μικρά Ασία αποτάχθηκαν. Μερικοί άλλοι, γνωρίζοντας την τύχη που τους περίμενε, κατέφυγαν στην Κωνσταντινούπολη όπου και ίδρυσαν την οργάνωση « Άμυνα». Μεταξύ αυτών ήταν και ο συνταγματάρχης Γεώργιος Κονδύλης.

Μετά την ήττα του Βενιζέλου ακολούθησε δημοψήφισμα. Το 98% του ελληνικού λαού ψήφισε υπέρ της επανόδου του Κωνσταντίνου στο θρόνο.

Στα μέσα Μαρτίου 1921, η ραγδαία προέλαση του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία προκαλεί αισθήματα αισιοδοξίας. «*Παντού ακούεται η ζητωκραυγή «Ζήτω ο πόλεμος*» γράφει η «Αναγέννησις». Όμως λίγες μέρες αργότερα η ίδια εφημερίδα μας πληροφορεί πως πολλοί νεοσύλλεκτοι, προκειμένου να αποφύγουν τη στράτευση, κρύβονται στα χωριά τους, γεγονός που το αποδίδει σε βενιζελικό δάκτυλο. Προς εκφοβισμό των ανυπότακτων η Κυβέρνηση αναγγέλλει πως οι οικείοι τους θα εκτοπίζονται στα νησιά. Παράλληλα δεκάδες αποσπάσματα οργάνουν την τρικαλινή ύπαιθρο ψάχνοντας σε ποιμνιοστάσια και αχυρώνες τους ανυπότακτους. Χάρη στη ζέση του ανθυπομοιράρχου Βαβίλη, κανείς από την περιφέρειά μας δεν έμεινε ανυπότακτος. «*Όλοι οι έφεδροι ανεχώρησαν εις τα Σώματά των ενθουσιώντες*», μας πληροφορεί η «Αναγέννησις». (φ. 16/4/1921)

Στις 29 Μαΐου 1921 αναχωρεί για τη Σμύρνη ο βασιλιάς Κωνσταντίνος. Φθάνοντας στο Κορδελλίο απευθύνει διάγγελμα στο στρατό.

Στις 8 Ιουνίου η διακοίνωση των πρεσβευτών των Μεγάλων Δυνάμεων προς τον υπουργό Εξωτερικών Μπαλτατζή, ότι προτίθενται να μεσολαβήσουν ώστε να εξασφαλιστεί η ειρήνη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ερμηνεύεται από την ελληνική πλευρά ως αδυναμία της Τουρκίας και απορρίπτεται. «*Η Ελλάς δεν είναι δυνατόν φυγομαχούσα καθ'ον χρόνον είναι βεβαία ότι κρατεί εις χείρας της την νίκην*», γράφει η «Αναγέννησις» (φ. 14/6/1921) Με την ίδια βεβαιότητα διακατέχονται και οι στρατευμένοι. «*Αναμένομεν από στιγμήν εις στιγμήν διαταγάς όπως προελάσωμεν και*

κατασυντρίψωμεν τον Κεμάλ», έγραφε ο τρικαλινός ανθυπίατρος Γ. Μπακατσέλος στον αδελφό του. («Αναγέννησις» φ. 28/9/1921)

Την Τετάρτη 30 Ιουνίου γίνεται γνωστό ότι άρχισε η ελληνική επίθεση. Ο κόσμος παρακολουθεί νοερά την πορεία του ελληνικού στρατού, ο οποίος στα τέλη Αυγούστου έχει φτάσει ως τον Σαγγάριο αλλά ο εφοδιασμός του γίνεται πλέον με δυσκολία.

Όταν τον Οκτώβριο ο Γάλλος πρωθυπουργός Μπριάν καλεί τον Γούναρη στο Παρίσι, ο έλληνας πρωθυπουργός αντιλαμβάνεται πως το κλίμα απέναντι στην Ελλάδα είναι πλέον εχθρικό.

Με την είσοδο του νέου χρόνου, εκτός από την απομόνωση της Ελλάδας και την οικονομική της κατάρρευση έρχεται και μια σοβαρή πολιτική κρίση. Τελικά τον Μαΐο σχηματίζεται κυβέρνηση Συνασπισμού όλων των αντιβενιζελικών κομμάτων με πρωθυπουργό τον Π. Πρωτοπαπαδάκη. Αλλά και στη Μικρά Ασία τα πράγματα δεν φαίνονται να είναι ανθηρά. Ο αρχιστράτηγος Παπούλας παραιτείται και αντικαθίσταται από τον αντιστράτηγο Γ. Χατζανέστη.

Ο πανηγυρισμός για τη γιορτή του βασιλιά Κωνσταντίνου, ο οποίος έχει προ πολλού επανέλθει στη Ελλάδα, γιορτάζεται, σύμφωνα με επιστολή τρικαλινού στρατευμένου που υπηρετεί στο 5^ο Σύνταγμα πεζικού, εντυπωσιακά. Αν και υπάρχουν κάποιες επιφυλάξεις ως προς την αλήθεια των γραφομένων, παρατίθεται ένα απόσπασμα της επιστολής του που φέρει την ένδειξη «5^ο Σύνταγμα 22/5/1922»[....] *Ο ενθουσιασμός των στρατιωτών και η άμιλλα ποιος θα στολίση καλύτερα το οίκημα που διέμενε συνετέλεσε εις το να δώση στο μικρό χωριό πανηγυρική όψι. Κλάδοι, άνθη, γιρλάντες, διάφοροι εικόνες του βασιλέως. Οι σαλπικτές μας ηχούντες τον θούριον του βασιλιά μας περιήλθον πολύ πρωί το χωριό. Αξιωματικοί και φαντάροι μια ευχή εξέπεμπον: « Να μας ζήση ο βασιλιά μας . Στην Πόλη να τον δούμε αυτοκράτορα». Και αυτοί οι κάτοικοι του χωριού εώρταζον μαζί μας ζητωκραυγάζοντας για τον « Ντίνο πασά». Πόσο τον εθαύμαζον στην εικόνα του στο ψηλότερο μέρος του τζαμιού, στον μιναρέ. [...] Το βράδυ ο θίασος από ερασιτέχνας στρατιώτας έδωσε παράστασιν με το πατριωτικόν έργον «Στα Σύνορα». Κατά τα διαλλείματα έκαυσαν πυροτεχνήματα. Κατά την καύσιν ενός βεγγαλικού επρόβαλε η εικόν του βασιλιά μας εν μέσω φλογών». («Αναγέννησις» φ. 21/6/1922)*

Δυο μήνες αργότερα, στα μέσα Αυγούστου 1922 εκδηλώνεται η μεγάλη επίθεση του Κεμάλ με δέκα μεραρχίες. Από ελληνικής πλευράς δε εκδίδεται κανένα επίσημο ανακοινωθέν. Το πρωί της 25^{ης} Αυγούστου φθάνει στα γραφεία της εφ. «Θάρρος» το παρακάτω τηλεγράφημα: «*Ηχημαλωτίσθη εις Ουσάκ οι στρατηγοί Τρικούπης και Διγενής και οι συνταγματάρχαι Μερεντίτης, Ιατρίδης, Βασιλόπουλος και Καϊμπαλής την 20^{ην} Αυγούστου εμπεισόντες εις εχθρικήν ενέδραν. Η διοίκησις της Στρατιάς ανετέθη εις τον αντιστράτηγον Πολυμενάκον*». (φ. 26/8/1922)

Ακολουθούν ημέρες οδύνης. Ωστόσο η εφ. «Αναγέννησις» δεν παραλείπει να επισημάνει τον ηρωισμό του συνταγματάρχη Νικόλαου Πλαστήρα και του ταγματάρχη Στέφανου Παλλαντζά, οι οποίοι διακρίθηκαν πολεμώντας στην Ερυθραία (φ. 3 και 4/9/1922)

Στις 14 Σεπτεμβρίου 1922 η εφ. «Θάρρος» κυκλοφορεί με πρωτοσέλιδο τίτλο «*Υπέρ του βασιλέα η πατρίς. Ζήτω η επικρατήσασα επανάστασις*». Σύμφωνα με το ρεπορτάζ την 8^{ην} μ.μ. χθες αεροπλάνον διελθόν εκ Λαρίσης έρριψε προκηρύξεις του επαναστατήσαντος κατά του καθεστώτος στρατού και στόλου. Αι προκηρύξεις έφερον την υπογραφήν του συνταγματάρχου Στυλιανού Γονατά, απευθύνοντο δε προς τον ελληνικόν λαόν, τον βασιλέα, την Κυβέρνησιν και Εθνοσυνέλευσιν και έγραφαν: «*Εν ονόματι του επαναστατήσαντος στρατού και στόλου και προς σωτηρίαν της πατρίδος αξιούμεν. 1) την παραίτησιν του βασιλέως Κωνσταντίνου υπέρ του διαδόχου*

Γεωργίου.2) τον σχηματισμόν κυβερνήσεως αναμφισβήτητου ανταντοφιλίας.3) Την άμεσον διάλυσιν της εθνοσυλεύσεως και την τάχιστην προκήρυξιν εκλογών .4) Την ενίσχυσιν του στρατού της Θράκης».

Αν και ως αρχηγός της επανάστασης εφέρετο ο Γονατάς, γρήγορα έγινε γνωστό πως ψυχή της στρατιωτικής επανάστασης ήταν ο Καρδιτσιώτης συνταγματάρχης, διοικητής του 5/42 Συντάγματος ευζώνων Ν. Πλαστήρας. Σύμφωνα με διήγηση συνεργάτη του Πλαστήρα, ο οποίος ζήτησε να μην αποκαλυφθεί το όνομά του, τα γεγονότα έλαβαν χώρα ως εξής. «Ο Πλαστήρας μετά την επιβίβασιν επί των πλοίων όλων των καταφυγόντων εις την χερσόνησον της Ερυθραίας προσφύγων, είχε αρχίσει να αποστέλλη τα κτήνη και το υλικόν. Έλαβε όμως επανειλημμένα διαταγάς να εγκαταλείψη τα πάντα και να φύγη. Κλαίων εγκατέλειπεν την Μικρασιατική γη. Έλαβε την διαταγή να κατευθυνθή εις Μυτιλήνην. Η « Τήνος» όμως κατά διαταγήν του κατηυθύνθη εις Χίον. Ο «Αλφειός» έριψε 4 ενσφαιρούς βολάς κατά της «Τήνου». Ευτυχώς αι βολαί απέτυχον. Άμα τη αποβιβάσει του εις Χίον ,ο

Πλαστήρας έλαβεν διαταγήν να αναχωρήση μόνος εις Μυτιλήνην. Δεν μετέβη όμως. Η έπαυλις εις την οποίαν φιλοξενήθη ήτο προσκυνητήριον αξιωματικών, οπλιτών και προσφύγων. Κατ' ουσίαν η επανάστασις είχε εγγραφή αφ' ης ο Πλαστήρας απεβιβάσθη. Έπρεπε όμως να καθορισθούν αι λεπτομέρειαι και συνταχθούν τα τμήματα . Διά τον καθορισμόν των λεπτομερειών ωρίσθησαν σύνδεσμοι αξιωματικοί , ο τρικαλινός λοχαγός Γεώργιος Δαραμάρας , ο εκ Καρδίστης Ξ. Αλαμανής και άλλοι . Με τον στρατόν της Μυτιλήνης η συνεννόησις ήτο πλήρης. Ο Λούφας ήτο εις Χίον δεν ηθέλησε όμως να μετάσχη ενεργώς διαφωνήσας εις τας λεπτομερείας. Φαίνεται ήτο της γνώμης ριζοσπαστικωτέρων μέτρων. Οι αντισυνταγματάρχαι Παλαιολόγου που ως πέρυσι ήτο εξόριστος εις Καλαμπάκαν και Μαυρογένης εστάλησαν εις Θεσσαλονίκην να ανακοινώσουν στον μεμνημένον εκεί Τσίπουραν τον τρόπον εκτελέσεως του επαναστατικού σχεδίου».(«Θάρρος» 19/9/1922)

Όταν ο επαναστατημένος στρατός έφτασε στο Λαύριο, η κυβέρνηση Τριανταφυλλάκου παραιτήθη, το ίδιο έπραξε και ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ο οποίος μαζί με τη βασίλισσα Σοφία εγκατέλειψαν τη χώρα. Τρεις μήνες αργότερα ο Κωνσταντίνος θα πεθάνει στο Παλέρμο της Ιταλίας.

Το 1924 διοικητής του 5^{ου} Συντάγματος ανέλαβε ο τρικαλινός Χρήστος Καβράκος, αξιωματικός με μεγάλη πείρα αλλά και μεγάλη αυστηρότητα.

Τον Φεβρουάριο του 1925, κατά το οργανωμένο από τους κομμουνιστές συλλαλητήριο για την απαλλοτρίωση των μοναστηριακών κτημάτων που έλαβε χώρα στα Τρίκαλα η κατάσταση τέθηκε εκτός ελέγχου. Οι διαδηλωτές- πολλοί από τους συμμετέχοντες δεν ανήκαν στο κομμουνιστικό κόμμα- περικύκλωσαν το επί της οδού Ασκληπιού κτίριο της Νομαρχίας, το οποίο και άρχισαν να το πετροβολούν, ενώ άλλοι εισήλθαν στο γραφείο του Νομάρχη και τον τραβολογούσαν να εξέλθη στο

μπαλκόνι. Όταν οι παραινήσεις του αντιστασιακού Πιπερίδη προς τους διαδηλωτές να διαλυθούν δεν εισακούστηκαν, ο συνταγματάρχης Καβράκος διέταξε το στρατό να πυροβολήσει κατά του πλήθους. Αποτέλεσμα αυτής της βεβιασμένης απόφασης ήταν να πέσουν νεκροί έξι διαδηλωτές. («Θάρρος» φ. 3/2/1925)

Δεν θα πρέπει να μας εντυπωσιάζει το γεγονός ότι ο στρατός είχε αναλάβει τη διαφύλαξη της τάξης στη συγκεκριμένη διαδήλωση. Την εποχή εκείνη τα καθήκοντα του στρατού ήταν πολλαπλά. Για παράδειγμα κατά την ημέρα διεξαγωγής εκλογών αναλάμβανε μαζί με την έφιππη χωροφυλακή τη διαφύλαξη της τάξης. Επίσης περιφρουρούσε τους διαδηλωτές συνδικαλιστικών οργανώσεων ώστε να αποφευχθούν έκτροπα. Επιπλέον, σύμφωνα με διασταυρωμένες προφορικές μαρτυρίες, οι στρατιώτες του 5^{ου} Συντάγματος ήταν επιφορτισμένοι, ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με τη φύλαξη των Ποινικών φυλακών. Η πληροφορία αυτή επιβεβαιώνεται και γραπτώς. Η εφ. «Θάρρος» στις 27/1/1928 μας πληροφορεί ότι η φύλαξη των φυλακών Τρικάλων έχει ανατεθεί στη φρουρά του 5^{ου} Συντάγματος πεζικού. Σύμφωνα με το ρεπορτάζ, την φρουρά αποτελούσαν ένας υπαξιωματικός λοχίας ως αρχιφύλακας, δυο δεκανείς και εικοσιπέντε οπλίτες. Η φρουρά που ήταν στις σκοπιές των περιτειχισμάτων άλλαζε ανά 24ωρο. Οι φρουροί που φύλασσαν μία από τις εισόδους με εφ' όπλου λόγχη και πλήρη φυσιγγιοθήκη άλλαζαν κάθε δυο ώρες. Κατά τη διάρκεια της ημέρας οι φρουροί διπλασιάζονταν, ενώ τη νύχτα προστίθεντο και δυο φρουροί στους διαδρόμους των φυλακών, ένας στον επάνω όροφο και ένας στον κάτω.

Στα τέλη του 1928 ο διοικητής του 5^{ου} Συντάγματος Καβράκος κάλεσε δια του τύπου τον τρικαλινό λαό να συνδράμει οικονομικά ώστε να ανεγερθεί ένα Ηρώον στη μνήμη των πεντακοσίων και πλέον πεσόντων Τρικαλινών κατά τους πρόσφατους πολέμους. Χάρη στη συνδρομή πολλών Τρικαλινών αλλά και οπλιτών του 5^{ου} Συντάγματος συγκεντρώθηκε το ποσό των 300.000 δρχ. και τότε ανατέθηκε στον γνωστό αρχιτέκτονα Κουρεμένο να φιλοτεχνήσει το Ηρώον των πεσόντων, στο οποίο όμως- ελλείψει χώρου- δεν χαράχθηκαν στη μαρμάρινη στήλη όλα τα ονόματα των πεσόντων αλλά μόνο εκείνα που επιλέχθηκαν διά κλήρου. Όταν την άνοιξη του 1932 έφθασε η στιγμή να αποφασιστεί σε ποιο σημείο θα τοποθετηθεί το Ηρώον προέκυψαν διχογνωμίες. Οι Τρικαλινοί επιθυμούσαν το Ηρώον να στηθεί στην πλατεία ενώ ο Καβράκος επέμενε πως η κατάλληλη θέση ήταν ο περίβολος των στρατώνων. Με τηλεγράφημα τους προς τον Βενιζέλο 2.040 Τρικαλινοί ζητούν όπως «*διαταχθή τοποθέτησις του Ηρώου εις την πλατείαν*». («Αναγέννησις» 17/5/1932)

Ο Βενιζέλος δεν επενέβη και το Ηρώον τοποθετήθηκε τελικά στην είσοδο των στρατώνων. Τα αποκαλυπτήριά του θα τελεσθούν στις 23 Οκτωβρίου 1932 παρουσία του αντιστρατήγου Πετρίδη, διοικητή του Β' Σώματος στρατού. («Θάρρος» φ. 24/10/1932)

Στις 3 Ιουλίου 1930 έλαβε χώρα στο Πεδίον του Άρεως η ετήσια πολεμική γιορτή του 5^{ου} Συντάγματος παρουσία των Αρχών της πόλης, προεδρείων συλλόγων, συγγενών πεσόντων και πλήθους κόσμου. Στη βόρεια πλευρά του δεντρόφυτου πεδίου στήθηκε λευκό κενοτάφιο επί του οποίου είχαν αναρτηθεί φωτογραφίες πολλών πεσόντων στους διαφόρους πολέμους οπλιτών και αξιωματικών. Ο ανθυπολοχαγός Μέλιος κρατώντας τη σημαία του 5^{ου} συντάγματος στάθηκε στο μέσο της δύναμης του συντάγματος, το οποίο είχε συμπυκωθεί σε τάγμα υπό τη διοίκηση του ταγματάρχη Γεωργούλα και είχε παραταχθεί σε σχήμα Π μπροστά το κενοτάφιο. Από ομάδα ιερέων εψάλη επιμνημόσυνη δέηση. Στη συνέχεια κατατέθηκαν στεφάνια εκ μέρους της 1^{ης} Μεραρχίας από τον απεσταλμένο λοχαγό του πυροβολικού Ι. Γκούτση, από τον διοικητή του 5^{ου} συντάγματος Αχιλλέα Παπαθανασίου και από τον Δήμο Τρικκαίων. Ακολούθησε προσκλητήριο πεσόντων, εκφώνηση λόγου από τον

λοχαγό Μ. Πρίντζο και η γιορτή έληξε με παρέλαση. Το ίδιο απόγευμα, στον ίδιο χώρο έγιναν αθλητικοί αγώνες στο δρόμο 100 μ. στη λιθοβολία και στο άλμα ύψους και μήκους στους οποίους πήραν μέρος οπλίτες του 5^{ου} συντάγματος. Επίσης έγινε επίδειξη ασκήσεως μάχης ομάδας πολυβόλου.

Στη διελκυστίνδα νικήτρια αναδείχθηκε η ομάδα του 3^{ου} λόχου. Στο αγώνισμα του πολυβόλου η ομάδα του λοχία Καραμπέκου. (Θάρρος φ. 3/7/1930)

Πέντε χρόνια αργότερα, μόλις έγινε γνωστό το βενιζελικό κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935, το 5^ο Σύνταγμα αναχώρησε εσπευσμένα από τα Τρίκαλα για τη Μακεδονία προς την οποία κατευθύνθηκε από την Αθήνα και ο Κονδύλης, ο οποίος και κατέπνιξε το κίνημα. Δυο βδομάδες αργότερα ο Δήμος Τρικκαίων για να τον τιμήσει μετονόμασε την έως τότε οδό Βενιζέλου σε οδό Κονδύλη. («Αναγέννησις» φ. 14/3/1935)

Μετά το αποτυχημένο βενιζελικό κίνημα του 1935, η κυβέρνηση για να τιμωρήσει τους ναύτες που είχαν λάβει μέρος στο κίνημα, τους μετέταξε στο στρατό και τους έστειλε να υπηρετήσουν στο 5^ο Σύνταγμα Τρικάλων, στο οποίο υπηρετούσαν και απείθαρχοι οπλίτες άλλων συνταγμάτων. Κατά τον τρικαλινό στιχουργό Κώστα Βίρβο η άνθιση του ρεμπέτικου τραγουδιού στα Τρίκαλα – την εποχή εκείνη το ρεμπέτικο ονομαζόταν μάγκικο ή σέρτικο- οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στους περιθωριακούς αυτούς φαντάρους και κυρίως στους ναύτες. Η παρουσία των ναυτών στα Τρίκαλα δεν πέρασε καθόλου απαρατήρητη. Υπάρχει και το σχετικό λαϊκό στιχάκι: *Ποιος είδε ψάρι στη στεριά και στο βουνό τον γλάρο/*

Ποιος είδε και ναυτόπουλο στα Τρίκαλα φαντάρο/.

Το κίνημα του 1935 έδωσε την ευκαιρία στην Κυβέρνηση να αποτάξει πολλούς βενιζελικούς αξιωματικούς, μεταξύ των οποίων και τον τρικαλινό Στέφανο Σαράφη.

Το 1936 διοικητής του 5^{ου} Συντάγματος ήταν ο συνταγματάρχης Τριανταφυλλίδης. Επειδή ο περίβολος των στρατώνων δεν είχε ισοπεδωθεί, τον χειμώνα με τις βροχές γινόταν απροσπέλαστος δυσκολεύοντας την κυκλοφορία των στρατιωτών. Επιπλέον τα επί μήνες στεκούμενα νερά συγκέντρωναν κουνούπια, γεγονός που εγκυμονούσε κινδύνους για την υγεία των στρατιωτών.

Ο συνταγματάρχης Τριανταφυλλίδης εξέθεσε στη Μεραρχία το πρόβλημα και ο στρατηγός, μετά από επιτόπια αυτοψία, διέταξε τη διεύθυνση του Μηχανικού Λαρίσης να εκπονήσει μελέτη ώστε να ισοπεδωθεί και χωροσταθμιστεί ο περίβολος. Σύμφωνα με την εκπονηθείσα μελέτη, η δαπάνη για την εκτέλεση αυτού του έργου ανερχόταν σε 350.000 δρχ. ποσό που τελικά το Υπουργείο Στρατιωτικών δεν ενέκρινε. Ο συνταγματάρχης Τριανταφυλλίδης πρότεινε τότε να κατασκευάσουν το έργο οι στρατιώτες του 5^{ου} Συντάγματος. Υπολογίστηκε ότι για ένα επίστρωμα πάχους 20 πόντων σε όλο τον περίβολο των στρατώνων χρειαζόνταν 5000 κυβικά μέτρα αμμοχάλικο. Με ένα φορτηγό αυτοκίνητο που διέθεσε το Σώμα Στρατού άρχισε η μεταφορά αμμοχάλικου από τον Πηνειό ποταμό. Παράλληλα με την ισοπέδωση του περιβάλλοντος των στρατώνων ο διοικητής του 5^{ου} Συντάγματος εκπόνησε και σχέδιο δεντροφύτευσης με ευκάλυπτους ώστε να καταπολεμηθεί η ελονοσία. («Θάρρος» φ. 15/8/1936)

Ο συνταγματάρχης Τριανταφυλλίδης προκειμένου να εξασφαλίσει κάποια χρήματα για τις ανάγκες του Συντάγματος, νοίκιασε με πρόχειρο διαγωνισμό το Πεδίο του Άρεως σε ένα βοσκό, το ποιμνιο του οποίου βοσκούσε μόνο κατά τη διάρκεια της νύχτας. Με τα χρήματα που εισπράχτηκαν – 25.000 δρχ.- κατασκευάστηκε μια κρυστάλλινη προθήκη στην οποία τοποθετήθηκε η σημαία του 5^{ου} Συντάγματος και διαμορφώθηκε το πεδίο βολής στο Σελίμογλου. (Λεπτοκαριά)

Στις προθέσεις του διοικητή του 5^{ου} συντάγματος ήταν την επόμενη χρονιά την κοπή του χόρτου από το Πεδίον του Άρεως να αναλάβουν οι στρατιώτες του

Συντάγματος και με τα χρήματα που η αρμόδια επιτροπή θα εισέπραττε από την πώληση του χόρτου στο δημόσιο, να προικοδοτηθεί το ταμείο του Σπιτιού του στρατιώτη, χώρος ψυχαγωγίας των στρατευμένων.

Με την καθιέρωση της 18μηνιας θητείας υπολογιζόταν ότι το 5^ο Σύνταγμα θα είχε δύναμη 1200- 1500 αντρών, γεγονός που θα δημιουργούσε στεγαστικό πρόβλημα διότι τα υπάρχοντα δύο κτίρια δεν επαρκούσαν. Θα έπρεπε συντόμως να αναγερθεί και τρίτο κτίριο.

Σύμφωνα με δηλώσεις του συνταγματάρχη Τριανταφυλλίδη «*οι στρατολογούμενοι άντρες δεν ήταν απλώς πειθαρχικοί και υπάκουοι αλλά και με αμόλυντον το ηθικόν και πατριωτικόν φρόνημα, ενστερνιζόμενοι τας θρησκευτικάς και πατριωτικάς παραδόσεις, με ακλόνητον και σταθερά πίστιν προς την εκπλήρωσιν των καθηκόντων των ως φιλονόμων και αρίστων πολιτών*» (Θάρος 17/8/1936)

Το καλοκαίρι του 1940 οι Ναζί είχαν ήδη καταλάβει ένα μέρος της Ευρώπης αλλά η Ελλάδα, με απόφαση του Ιωάννη Μεταξά διατηρούσε ουδετερότητα.

Ωστόσο, τον Αύγουστο, όταν το Γενικό Επιτελείο Στρατού ενημέρωσε την κυβέρνηση πως στα ελληνοαλβανικά σύνορα συγκεντρώθηκε μεγάλος όγκος ιταλικού στρατού, διατάχθηκε μερική επιστράτευση. Κατά μαρτυρία του τρικαλινού στρατιωτικού γιατρού Βασίλη Κλιάφα τις μέρες εκείνες πέρασε από τα Τρίκαλα ο συνταγματάρχης Δαβάκης επικεφαλής του 51^{ου} Συντάγματος. «*Στρατοπεδεύσαμε στο Επταχώρι. Μαζί είχαμε και τις οικογένειές μας*».

Δυο σχεδόν μήνες αργότερα και μετά το «όχι» του Μεταξά στον Ιταλό πρόεδρο Γκράτσι, κηρύσσεται γενική επιστράτευση. Στα Τρίκαλα οι επίστρατοί ντύνονται στις εκκλησίες του Βαρουσιού. Πριν αναχωρήσουν για τις μονάδες τους πολλοί φαντάροι γλεντούν με βιολιά στο καφενείο Η Ένωσις.

Τις επόμενες ημέρες ο τοπικός τύπος προσπαθεί να ενημερώσει τους πολίτες για τη θέση των καταφυγίων και ορυγμάτων στα οποία πρέπει να καταφεύγουν σε περίπτωση συναγερμού. Στις 2 Νοεμβρίου εμφανίζονται τα πρώτα εχθρικά αεροπλάνα αλλά δεν βομβαρδίζουν την πόλη.

Το Σάββατο 10 Νοεμβρίου φθάνουν στο στρατιωτικό νοσοκομείο που λειτουργεί στα Τρίκαλα οι πρώτοι τραυματίες.

Στις 22 Ιανουαρίου η εφ. «Θάρος» δημοσιεύει την είδηση πως οι πρώτοι Τρικαλινοί που έπεσαν μαχόμενοι στα Αλβανικά βουνά είναι οι Κ. Ν. Νακόπουλος και Χρίστος Π. Αμβράζης.

Σύμφωνα με νεότερη έρευνα του δασκάλου Γ. Παπαβασιλείου ο πρώτος νεκρός στην Αλβανία ήταν ο εκ Πιαλείας Τρικάλων στρατιώτης Βασίλης Τσιαβαλιάρης.

Λόγω ελλειπούς αρχείου τοπικών εφημερίδων δεν βρέθηκαν στοιχεία εκείνης της εποχής για την ιστορική και νικηφόρα μάχη που έδωσε το 2^ο τάγμα του 5^{ου} Συντάγματος πεζικού στο ύψωμα 731. Για τον ίδιο λόγο δεν βρέθηκε η περιγραφή παράδοσης της σημαίας του συντάγματος την οποία- κατά συμβουλή του στρατιωτικού γιατρού Β. Κλιάφα - ο στρατιώτης Ν. Λεοντάρης είχε κρύψει καθ'όλη τη διάρκεια της κατοχής στο χωριό του Καλλιρρόη .

Το 1959 επί δημαρχίας Ιωαν. Μάτη, το Δημοτικό Συμβούλιο, κατά τη συνεδρίαση της 8^{ης} Οκτωβρίου και ύστερα από πρόταση των δημοτικών συμβούλων Παπαθανασίου και Κατσάρου, αποφάσισε παμψηφεί η πλατεία του προσφυγικού συνοικισμού να μετονομαστεί σε πλατεία του 5^{ου} Συντάγματος πεζικού και το όνομα του στρατηγού Χρ. Καβράκου να δοθεί σε ένα δρόμο των Τρικάλων.

Μαρούλα Κλιάφα

Βιβλιογραφία .Εφημερίδες: « Θεσσαλία» του Βόλου, «Αναγέννησις» και «Θάρρος» Τρικάλων.